

Učiteljski Tovariš.

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva.

Vsebina: V prevdarek. — Gangl in njegovi kritiki. — Mestna dekliška šola. — Zopet zmaga slovenskega učitelja gledé kvinkvenije. — Zmes. — Dopisi. — Društveni vestnik. — Vestnik. — Uradni razpisi učiteljskih služeb. — Inserati.

V prevdarek.

Naši „prijatelji“ tako radi tožijo, da šola ne prinaša onih obresti, kakor bi jih morala — ker požre toliko tisočakov vsako leto. Istina je, da šola bi lahko veliko več storila v izobrazbo ljudstva, kakor stori, a tega ni krivo učiteljstvo, temveč oni zastareli birokratizem, ki prevladuje vse naše javne faktorje, ki vodijo krmilo šolstva in odločujejo usodo učiteljstva oziroma čuvajo šolske zakone.

Ko bi naš slavni sistem se hotel v toliko preleviti, da bi smelo učiteljstvo vpeljati ono šolsko preostrojbo, za katero se je že toliko porabilo črnila in papirja, bi zginili kmalu vsi analfabeti iz širne Avstrije in tudi §§ bi se tolikokrat ne kršili, kakor sedaj.

Kot prvi pogoj tej preustrojni šolstva bi bil ta, da bi se šolska doba morala pričeti z dopoljenim sedmim letom, kakor je to n. pr. na Danskem, in trajati bi morala do končanega štirinajstega leta. Od te dobe dalje do 18. leta bi se morali vpeljati tako imenovani nadaljevalni-pripravljalni tečaji vsaj dvakrat na teden. Na vsaki šoli bi morali biti tudi obrtni-pripravljalni tečaji, kakor

tudi kmetijski. Seveda, za tako delo je pa treba plačati dotične delavce-učitelje tako, da bi se zamogli popolnoma posvetiti le zgolj učiteljskemu stanu. No, današnji šolski sistem je pa ustvarjen prav po avstrijskem kopitu. Otroka se sili s šestim letom v šolo in vzame se ga iz nje še ne s spolnjenim 12. letom. Na to sledi tako imenovana ponavljalna šola — posebno na Kranjskem — drugje so vsaj toliko pametni, da so odpravili to „nebodijotreba“ in so jo nadomestili z raznimi „olajšavami“ — ki pa pomenijo isto kakor ponavljalna šola. Vrhutega je na Slovenskem še prav — prav mnogo enorazrednic in šol s poldnevni poukom. Poleg tega se pa dobe še taki „prijatelji šolstva in učiteljstva“, ki vpijejo, da je „šolstvo prokletstvo za ljudstvo“ ki zahtevajo, da naj se na Kranjskem vpelje po „kmetih“ poldnevni pouk, da se skrajša šolsko-obvezna doba in da naj se zidajo le enorazrednice po znani divizi: čim bolj je neumen kmet, tem srečnejši — ker blagor revnim na duhu.

Naš šolski sistem pa prepušča našo šoli odraslo mladino — izvzemši one, ki se šolajo dalje — popolnoma samo sebi, kakor telička na gmajni. In naš kmet ima večjo skrb za svojo živino kakor za svoje otroke; to je pa lahko umevno;

Gangl in njegovi kritiki.

Visoko v nebo, v bližino solnega resnice je hotel zleteti Gangl, ko je izdal svojo dramo, a njegovi prijatelji in znanci so vsuli nanj vročih žarkov, da mu ožgó peroti. Brez usmiljenja, brez obzirnosti so vrgli nanj šope teh žgočih žarkov, da je kakor nesrečni Ikar strmél v globine, kjer naj ostane skrit in spravljen!

Nekateri ljudje sodijo o samih sebi, da so čisti kakor so bili klasični bogovi, da so mogočni kakor ti bogovi, in da so poklicani na to suho zemljo v varstvo pravice in resnice. Seveda umevajo oni po svoje resnico in pravico. Ali njihovim soljudem se ne zde tako vzvišeni, na njihovih obrazih in telesih vidijo pege. Njihovi soljudje dobro vedó, da niso izgubili sovraštva, da se niso naučili prijateljstva, da niso vrgli od sebe navad, kakoršne imajo najgrši egoisti.

Včasih se povzpno take vrste ljudje do velike samozavesti. Včasih jim zagoré v njihovi domišljavosti duše, da se smatrajo resničnim „nadjudem“, sposobnim in vrednim, soditi o drugih ljudeh in njihovih delih. Smilil bi se mi Gangl, če so ga sodili taki ljudje. Smilil bi se mi bil, če so njegovi sodniki ukrali si masko pravičnosti, da zakrijejo svojo slavo-hlepnost in zavist. Smilil bi se mi, če so oblastno sedli taki ljudje na sodni stol, da ga zavrnejo iz raja lepih umetnostij,

da ga vržejo v predpeklo, kjer naj vzdihuje in joka po vzveličalnih nebesih.

Ali, vem, da ni tako. Prepričan sem trdno, da bi se zdeli taki sodniki sami sebi smešni; ne samo smešni, ampak tudi krivični. Kajti ni samo tisti krivičen sodnik, kdor prav ne razsodi, ampak tudi oni, kdor sploh nima pravice soditi. Vem, da bi taki sodniki popravili zopetno svojo zmoto in preklicali svojo sodbo. Nisem namreč še obupal nad njihovo pravicoljubnostjo.

Drznil bi se reči, zakaj so ga tako trdo prijeli njegovi kritiki. Ne rečem pa, da edino pravo; trdim celo, da skoro gotovo ne pravo, kajti vzpričo tako mogočnih besed, ki so že padle nad to drobno in nedolžno revico — Ganglovo dramo namreč — bi bilo skoro mogoče, da ni drugega nič resnično, kakor samo ono.

V petnajstem oddelku svoje poetike pripoveduje o značajih drame slavni Aristotel, da morajo značaji v tragediji biti plemeniti, pripravi in dosledni. Posebno važnost polaga stari učenjak na prvo stran, to je na plemenitost. Torej so izključeni iz vsake tragedije n. pr. ljudje, ki svojih prijateljev ne cenijo, ki jih za njihovim hrbtom ponižujejo, rišejo kot nezmožne in nepripravne, ker jim njihov egoizem tako govori; ki sovražijo vse ljudi, katerih ne morejo podvreči svojim nezmožnostim; ki rabijo vsa mogoča sredstva, da zakrijejo

zakaj on dobro vé, da dobi od države in dežele nagrado ali pohvalo, če se izkaže, da je dober živinorejec, da ima lepo živino. Kdo mu pa dá kako nagrado, če odgoji svoje otroke po božjih in človeških postavah? Takih premij še nimamo. In ravno v oni dobi, v kateri naša mladina takorekoč dozoreva, izročena je sama sebi, no, in če se ozremo po onih faktorjih, ki jo podpirajo v tej nadaljni vzgoji, konstatirati moramo z žalostjo, da se ji odtujé še oni nauki, ki jih je prejela v šoli. Iz prižnic, od koder bi se morala slišati edino le ona vzvišena pesem o ljubezni, spravi in potrpežljivosti, doni danes le maščevalnost, sovraštvo do onih, kateri se slepo ne uklanjajo ljubljanskim diktatorjem. Od starišev — ki se rekrutirajo z večine iz hlapcev in dekel — so pač tudi častne izjeme — ne slišijo prevečkrat vzpodbudjevalnih nankov — in temu se ni čuditi, ker se te stariše pita le z ravnokar navedenimi pridigami in obskurnimi lističi, ala „Domoljub“, „Primorski list“ in „Slovenski Gospodar“, čijih tendenca je, vzbujati sovraštvo do pravih domoljubov in povzdigovati ljudi sumljivega značaja, a „uzorne preteklosti“ in sebičnega značaja v „deveta nebesa“.

Ker je torej naš šolski sistem tako zastaran — in ta zastarelost ne bo prej minila, dokler ljudstvo samo ne prične delovati na to; delovati moramo ravno mi slovensko učiteljstvo; da dospemo čim preje do tega cilja. In to dosežemo najprej s tem, da odpremo našemu ukaželnemu ljudstvu vse vire, da mu napeljujemo izomiko na njegov mlin.

Jeden tak vir smo že pokazali slovenskemu učiteljstvu. In ta vir je, da ustanovi vsak učitelj na svoji šoli nekako ljudsko knjižnico. Seveda, to bode pa storil le tak učitelj, ki je značaj, ki hoče storiti za slovenski narod tudi kaj brezplačno, storil pa tega ne bode nikdar oni učitelj, ki se peha le za takimi službami, ki mu kaj neso, pri katerih je dobro plačan.

Prvi vir, iz katerega bode črpilo naše slovensko ljudstvo mnogo duševne hrane, je pa ta, da skuša vsak učitelj-pevec ustanoviti v svojem okolišu „pevsko društvo“. V ta namen naj zbira okrog sebe mladeniče in dekleta, ter jih naj vadi v

svojo duševno nagoto; ki hočejo sedeti na zlatih prestolih v zaslugo svoje zlobe in lenobe. Taki značaji n. pr. so nezmožni za vsako tragedijo, ker niso plemeniti, ampak preveč pokvarjeni. Taki značaji vendar ne zaslužijo nikdar našega sočutja, torej jih ali zaničujemo ali vsaj preziramo. Niti eno niti drugo pa ne spada v gledišče ob urah igranja.

Ker je hotel Gangl pokazati, kakšni so primeroma absolutno slabi značaji, zato so ga prijeli. In trdo so ga prijeli, ali opravičeni ali neopravičeni, bodi njihova stvar. Gangl se je zagrešil proti temu glavnemu pravilu — zato je zaslužil kaznen. Bilo jim je preveč greha — in zato so oni, ki se smatrajo čistim, pograbili kamen in ga zagnali nanj. Pri tem pa so se razvneli in jela je padati toča kamenja, ki ga je hotela ubiti. Ne rečem ničesar, ali je potrebno bilo to, ali je koristno bilo za naš dramski razvoj — samo to vem, da so se pri nas navadili nekateri ljudje metati kamenje nad vsakega, kdor se drzne pokazati izven svoje sobe. In bodisi to kdor hoče, vsakdo dobi v hrbet in glavo pest kamenja, po zaslužnji še celo dve ali tri . . .

Ne bom branil Ganglove drame. Marsikaj ima površnega, marsikaj nedostatnega, marsikaj pretiranega. Zasluži nekoliko okaranja, ali to pa vem dobro, da tisti, ki so jo sodili, niso hoteli ničesar vedeti o glavnem njenem namenu, da so iztrgali posamezne besede, jih postavili v polno luč, in vpili:

petju. Vsaj vemo, kako blažilni pomen ima ravno petje na človeško srce, na človeško narav. Truda naj se ne straši in tudi trud se prav lahko zmanjša, ako se praktikuje pri tem na ta način, da se goji že v šoli petje uprav temeljito. Na podstavi teh pridobitev naj se potem zida in zida — da dospe zgradba do one veličastnosti, kakor mora biti.

In pevci dobe s tem neko ljubav do svojega pevovodje in kdor doseže to pri našem naraščanju, dobi tudi zaupanje in kdor ima to, no, potem je pa pridobljeno za ljudsko izomiko ogromno.

Tudi do Tebe, slovenska učiteljica, se obračamo z isto prošnjo. Stopi i Ti med ljudstvo. Ne bodi enakopravna z učiteljem le tedaj, kadar se gre za „cvenk“, temveč sploh v vseh slučajih.

Slovenska učiteljica isto tako stori prav veliko ravno v tem oziru. Njej se ženska mladina veliko rajše bliža kakor nam čmernežem. In bi bilo mogoče to kaj nečastnega, ko bi kdaj brali v kakem dnevniku to-le: Pri veselici na N . . . v korist družbi sv. Cirila in Metoda nastopi mešan zbor pod vodstvom gdč. učiteljice N.

Mladenice bi izuril učitelj, a dekleta pa učiteljica in pri nastopu bi prepustil čast pevovodje svoji kolegini. To bi bil korak dalje v ženski emancipaciji.

Z nekakim ponosom lahko trdimo, da ima ravno pri petju, kar ga je na Slovenskem, največ zaslug ravno slov. učiteljstvo, in dobé se na Slovenskem pevski zbori, ki slujejo daleč po svojem dovršenem petju; vendar bi zamoglo slov. učiteljstvo storiti še mnogo, mnogo več v tem pogledu. Vsaka vas, kjer je šola, bi imela lahko svoj pevski zbor, potem bi ne bilo več čuti onega kruljenja po raznih vaseh, kakor ga sedaj slišimo in potem bodo tudi prenehali vsi oni žalostni pretepi in poboji, o katerih se čuje dan na dan, zakaj „kjer se petje glasi, tam ni hudobnih ljudi“.

glejte nesramnice, nage in gole hodijo po svetu; poženite jih, skrijejo naj se v temne kote in sramu naj jokajo. Blagor jim, ki so tako čistegru srca, da morejo biti tako ogorčeni! Blagor jim, toda zdi se mi zelo velika škoda za to ogorčenje.

Nikakor in nikakor noče eden izmej njih Ganglu oprostiti, da ni napisal „narodne“ igre. Izraz narodna ima poleg drugih pomenov tudi ta dva: Prvič pomeni ono, kar je specifična last kakega naroda. V zvezi z besedo igra: pa pomeni ono, kar je za priprosti narod. Doslej si o tem še niso prav na jasnem nekateri ljudje. Zapisali so si vkljub temu na svoj prapor to besedo in sedaj letajo po ulicah žnjim, kažejo ga odraslim in mladini in neprenehoma vpijejo: v tem znamenji je spas. Semintja se kdo vstavi, pogleda zastavonošo in prapor, pa duša mu občuti, kakor da so smešni taki ljudje, zazdi se mu, kakor da niso njih težnje celo brez madeža.

Pod tem imenom razumevajo nekateri pravzaprav le dramatizovanja Jurčičevih dram. To so jim narodne igre, da govorimo prav odkrito. Za ta slaba dramatizovanja naj se potegujejo vsi literati, zanje naj živi vsa slovenska umetnost.

Težko so se do teh dramatizovanj motili „novostrojniki“. Težko, težko vzdihuje paša mnogoštevilne družbice. Posnemali smo tujce, zaničevali domačine. Jurčič bil nam je slab štilist, Krsnik nerealist, Tavčar romantična duša. Govorili smo veliko, delali malo, ali pravzaprav delal sem samo jaz, pravi paša.

Mestna dekliška šola.

Dne 1. t. m. se je slovesno otvorila mestna dekliška osemrazredna ljudska šola pri sv. Jakobu v Ljubljani. Na prostoru, kjer je stalo poprej redutno poslopje, katero je zrušil l. 1895. potres, stoji danes prekrasno novo, zunanje in notranje moderno opremljeno šolsko poslopje, o katerem lahko rečemo, da je najlepše v celi deželi. Vsa čast občinskemu zastopu ljubljanskemu, posebno njega načelniku, g. županu Ivanu Hribarju. Po cerkvenem opraviilu v cerkvi sv. Jakoba, kjer je daroval mašo g. kanonik Zamejic, so se šolski prostori blagoslovili. Med tem so se zbrali v šolski telovadnici deželni predsednik g. baron Hein v spremstvu okr. glavarja g. Haasa, deželni šolski nadzornik g. Hubad, okr. šolski nadzornik ravnatelj g. Levec, gimn. ravnatelj g. Senekovič, realni ravnatelj g. dr. Junowicz, ravnatelj obrtnih šol g. Šubic, ravnatelj višje dekliške šole g. dr. Požar, člani deželnega in mestnega šolskega sveta ter občinskega sveta z gospodom županom Hribarjem, vodje mestnih javnih ljudskih šol z učiteljskim osebjem ter učiteljice novootvorenega zavoda.

Gospod župan Ivan Hribar nagovori prisotne tako-le:
Prezvzišeni gospod deželni predsednik!

Častita in slavna gospoda!

Zabavam in razvedrilu bilo je prvotno namenjeno poslopje, ki je do leta 1896. stalo na tem prostoru. V teku časa je pač nastala sprememba v toliko, da se je rabilo tudi v javne in — odkar se je naselila vanj mestna dekliška šola — deloma v odgojevalne namene. Potres, ki je povzročil marsikako izpremembo razmer v našem mestu, napravil je še popoln prevrat tudi v tem oziru. Na mestu, kjer je prej stala deželna reduta, vzdiga se sedaj mestno šolsko poslopje, najlepša, najprimernejše razdeljena in naprikladneje urejena ljudsko-šolska stavba v deželi kranjski.

Odkar se je prva in dosedaj jedina slovenska mestna dekliška šola pri sv. Jakobu jela razširjati in — glede na to,

Odslej ne bo več tako. To se pravi: delal bom odslej sicer tudi samo jaz; če bo kdo drugih smel prijeti za pero, prijel bo samo v mojo obrano in v mojo čast. V mojo in narodno čast. Pazili smo doslej kakor pazijo tržni nadzorniki vestno, da ni prišla na literarni naš trg nobena nezrela stvar. Pazili bomo odslej še stokrat strožje. Niti modernističnega gigerlizma, niti naturalističnih figur, ne, samo narodne figure pustimo nastopati, tako obeta vsemogočni paša. Mi pa si mislimo, zlati sadovi se ti obetajo, preborni naš narod, zalegli ti bodo, kakor zaleže psu oglojena kost, ki mu jo vrže visoki gospod pod mizo. Težko pričakujemo onega zornega jutra, ko vzide nova zarja; v božanstvenih slavospevih ji bodemo peli hvalo, da je razsvetlila slabe naše možgane z lučjo svitlejšo in jasnejšo kakor samo ono svitlo solnce.

Ali, o mene pozabljivca. Hotel sem govoriti o Tebi, dragi mi Gangl, pa zgodila se mi je ta nesreča, da sem govoril o njih, ki so prokleli Tebe in sad Tvojega greha. Hotel sem Ti določiti vrednost in mesto med njimi, ki so izvoljeni sukati bridko pero in oznanjati zrele sklepe nesebičnih duš. — Pa pozabil sem, vrag vedi kje, ono izvrstno knjižico, v kateri stoji natisnjen sestav in zaznam vseh plemen, vrst in podvrst visoko nadahnjenih naših pesnikov. Žal; morda bi si bil prisluzil priznanilno kolajno za raziskavanje podnevnih ptic, imenovanih pesniki. Glej, mene reveža — in

da v Ljubljani nimamo meščanskih šol — z višjimi razredi popolnjevati, bilo je očitno, da ne bode mogla dolgo ostati v najetih prostorih, temveč, da jej bode prej ali slej treba lastnega doma. V ta dom se sedaj seli iz nedostatnih in skrajno tesnih prostorov, v katerih je — daleč od svojega okoliša — morala prebiti pet dolzih let. Kako si oddahne učno osebje in kako prijetno iznenadene bodo učenke! Mesto tesnih prostorov, najdejo tu prostorne, svetle in zračne učne sobe in dvorane.

Občinski svet je pa, ko se je odločil za zgradbo novega šolskega poslopja, hotel tudi ustvariti nekaj ne samo vseskozi prikladnega in modernim zahtevam odgovarjajočega, temveč tudi nekaj tacega, kar bi že po zunanem svojem licu bilo v okras mestu. Zato je, sprejemši konkurenčnim potom pridobljeni splošni stavbni načrt, poveril deželnemu inženérju Ivanu Sbrizaju in našemu — v strokovnih krogih sedaj že slavnoznanemu — rojaku arhitektu Maksu Fabijaniju na Dunaju izdelavo podrobnih načrtov, prepustivši jima prosto roko za izpremembe, ki bi se jima pri splošnem načrtu potrebne zdele glede najprikladnejše uredbe notranjih prostorov in glede zunanjega lica poslopja. In reči se mora, da sta oba gospoda popolnoma opravičila zaupanje, katero je imel občinski zastop do nju.

Zunanje lice tega šolskega poslopja je v Ljubljani nekaj povsem novega, in sicer, kar se tiče sloga in okraskov. Sezidano v secesijonističnem slogu, krase njegovo pročelje in postranske fačade namenu, kateremu ima služiti, primerni napis iz Komenskega, Slomška in Stritarja. Poleg tega so na pročelji našla prostora imena zaslužnih slovenskih šolnikov in pedagoških pisateljev ter imena slavnoznanih odgojevalcev drugih narodov. Gotovo nekaj originalnega in primernega! Kdo bi si bil torej mislil, da se celo proti temu vzdigne od katere strani koli upor? In vendar se je to zgodilo. List, ki je s strupenim svojim tiskarskim črnilom skušal omadeževati še vsako — in tudi najkoristnejšo — napravo občinske uprave, zagnal se je tudi tu vánjo. Dasi v ta list pišejo ljudje, ki kaj radi in prav pogostoma naglašajo, naj se ne gleda, kako

trpi tudi Ti. Nizko so Te vrgli ob tla tisti, ki so Te pozdravljali kot „sina“ zmagodobitno in zmagoslavno. Veter se časih zasučje in treba je po njem obrniti plašč. Ti pa si ostal svoj stari Gangl; pozabil si, kakor jaz, obrniti svoj plašč po vetru, in zato Te je zagnal v stran.

Ali, premisli pa, kdo Te je sodil in s kakšnimi nameni Te je sodil. Pomisli le, kako je izustil Zlatousti svoje modre in odločilne besede —; potolaži svojo dušico in nesi jo na solnce ogret, da se napije gorkote in sladkosti, kakor Vaše grozdne jagode, katere ravnokar obirate. Ko jo bodo pojili blagonosni žarki, misli si svoje pravljice in trdno skleni, da njih nebeško kraljestvo ne pride na Tvojo zemljo, ker njih bog in Tvoj bog sta si nesorodna, nasprotna in sovražna. Pomisli tedaj, da besede, ki so izgovorjene v njih lastne koristi, ne morejo nikdar žaliti.

Marsikaj nerazumnega se je zgodilo na polji slovenske literature v zadnjih letih. Ljudje, ki niso imeli nobene veljave, vzdignili so se visoko. Slava drugih je temnela, in ti, ki so imeli kedaj nekaj zagovornikov, stoje sami sredi puste njive. Mnogo se je izpremenilo. Ali najčudnejši mi je ta pojav, da so pustili na cedilu Gangla, ki se nič ni izpremenil, oni, ki so mu bili najboljši prijatelji in zagovorniki.

Sic transit gloria mundi!

Ivan Škrjanec.